

ქართული ეროვნული მუზეუმი

ქართველმა ერმა ოცი საუკუნის გზა განვლო და მცირე ერთა სულიერ და გონებრივ კულტურის სალაროში თავისი მცირე წვლილი შეიტანა, მაგრამ სწორედ იმ დროს, როცა დადგა ხანა ამ ერთა განახლებისა და აღორძინებისა, ბრმა ჩარხის უკულმა ტრიალისა და ქართული დაუდევრობის გამო ლამის სამუდამოდ ამოიშალოს კაცობრიობის ისტორიის წიგნიდან ის ერთი ფურცელი ქართველის შესახებ, რომელიც ესოდენ სისხლითა და ცეცხლით არის ჩაწერილი ჩვენი მამა-პაპების და წინაპრების მიერ. მთელი ნაღვაწი და ნაამაგარი ქართველის სულიერ და გონებრივ შემოქმედებისა, მწვავე ალში გატარებული და ათას თაობის ოფლში ნაწრთობი, მეცხრამეტე საუკუნის კარებამდე იქმნა მიტანილი და ჩაბარდა ახალ თაობასა და ახალ ძალებს იმ იმედით, რომ ისინი ძველს ახალს მიუმატებდნენ, გაზრდიდნენ, დაამშვენებდნენ და გაამაგრებდნენ ეროვნულ კულტურის ტაძარს.

სრული ერთი საუკუნე გადის, რაც მთელ განათლებულ ქვეყნის აგენტები დაუკითხავად დაძრწიან ჩვენს უპატრონო მამულში და დაუკითხავად გააქვთ უცხოეთში უკანასკნელი ნაშთები და ნანგრევები ჩვენი შემოქმედებისა და წარსულ დიდებისა, ჩვენი ნაშრომი და ნაამაგარი, ღვაწლი და ანდერძი ჩვენი წინაპრებისა. თვითეული ნაშთი, საქართველოდან გატანილი, ნაფლეთია ჩვენი ერის სულიერ სხეულისა, ერთი ჯამი სისხლია იმის ორგანიზმისა, ნაკვთია იმის ტანისა, ნაწილი მისი სულისა. მთელი საუკუნის განმავლობაში უცხოელნიც და შინაურნიც, მახლობელნიც და შორეულნიც გულმოდგინედ და შეგნებით ანგრევენ სულიერ ხიდს ჩვენსა და ჩვენს წინაპრებს შორის, სწყბეტენ საერთო ძაფს, შლიან ჩვენი კულტურის კვალს და უძირო ხრამს სთხრიან აწმყოსა და წარსულს შორის. სთხრიან და კარგად იციან, რასაც სჩადიან.

მოკვდა ძველი საბერძნეთი, როგორც სახელმწიფო. გადაშენდა ელინი, როგორც ერი, მაგრამ იგი მაინც ცოცხალია, როგორც ფსიქოლოგიური ერთეული და განსაზღვრული სულიერი არსება. ელინთა ლიტერატურამ, ქანდაკებამ და არქიტექტურამ სამუდამოდ იხსნეს ეს ერი სიკვდილისგან და დაუმკვიდრეს მას საუკუნო ხსენება და უკვდავება. ცოცხალი და უკვდავია მხოლოდ ის ერი, რომელმაც აღადგინა თავისი წარსული ცხოვრება, დაიხატა წარსული თავის წინაპართა შემოქმედებისა და მუნ იცნო თავისი ძალა და ჰპოვა იმედი მომავლისა.

გადაშენდა ძველი საბერძნეთი, მოისპო მძლავრი რომი, აღიგავნენ დედამიწის ზურგიდან ეგვიპტე, ასურეთი და ათასი მათი მსგავსი ერი და სახელმწიფო, მაგრამ გამჭრიახმა და შორხილულმა ევროპამ თითქმის სავსებით აღადგინა სურათი მათის ცხოვრებისა და თავის დედაქალაქების მუზეუმებში გააცოცხლა მათი სულიერი და გონებრივი სხეული.

ინგლისელებმა თავიანთ ბრიტიშ-მუზეუმში გადაიტანეს უნჯი მოწამენი ეგვიპტისა - საუკუნო საიდუმლოებით მოცული სფინქსი - თითქმის მთელი ფრონტი პარტენონისა, საუცხოვო კოლონადა კარნაკის ტაძრებისა და ქვესკნელით ამოთხრილი მუმები რამზესისა და კლეოპატრასი. ფრანგებმა და გერმანელებმა გადათხარეს პერსეპოლისი (ძველი სუზა), ბაბილონი, ათინა, მესენი, კვიპროსი, ეტრუსკთა ქვეყანა, ასურეთი და სამხრეთ ამერიკის უძველეს ქალაქთა ნანგრევები. ევროპა გაივსო ძველ ხალხთა კულტურის ნაშთებით და საქმე იქამდე მივიდა, რომე ერთი ნაჭერი მარმარილოსი, რომელსაც ფიდიასისა ან სკოპასისა ან პრაქსიტელის ხელი ატყვია, მილიონებად ფასობს, ერის სიამაყედ ხდება და ძალიან ხშირად დიპლომატიურ მოლაპარაკებასა და უსიამოვნებასაც იწვევს ხოლმე. ნაპოლეონი იტალიელებს სამხედრო კონტრიბუციის მაგივრად ძველ ძეგლებსა და სურათებს ართმევდა. პაპმა იულიოს მეორემ ომი გამოუცხადა ფლორენციას, ალყა შემოარტყა მას და ხარკად მოითხოვა მიქელ ანჯელო, რომელიც რომში უნდა წაეყვანა და აეძულებინა დაემთავრებინა დაწყებული ძეგლები და ეკლესიები. საფრანგეთის მეფეს ფრანსუა მეორეს ხანგრძლივი დიპლომატიური მოლაპარაკება ჰქონდა ლეონარდო და-ვინჩისა და ანდრე დე-სარტოსთან, სცდილობდა მათ გადაყვანას საფრანგეთში და ბოლოს საქმე იმით გათავდა, რომ სურვილი შეისრულა. თავის ფეხით ჩავიდა იტალიაში და ჩამოიყვანა ორი მხატვარი. ეხლაც, ჩვენს დროშიაც კი ესა თუ ის დიპლომატია ხშირად ამყობს მხოლოდ იმით, რომ აღმოსავლეთის რომელსამე სახელმწიფოს გამოსტყუა უფლება ძველ ნანგრევების გადათხრისა და ნაპოვნის გატანისა.

ყოველ ევროპიელს თავი მოაქვს უცხოელის წინაშე იმით, რომ იმის სამშობლოში მოიპოვება რომელიმე ვენერა სკოპასისა ან მირონისა, მადონა რაფაელისა ან მურილიოსი, პორტრეტი რემბრანტისა ან ვანდეიკისა, სურათი რუბენისა და სხვა გენიოსისა. იტალიაში, საბერძნეთში და სხვაგანაც არსებობს განსაკუთრებული კანონი, რომელიც კრძალავს ხელოვნების ნაშთის გატანას მთავრობის ნებადაურთველად. წრეულს, ბელგიის ეხლახან გარდაცვლილმა მეფემ ამერიკელებსა და ინგლისელებს მიჰყიდა თავისი პირადი საკუთრება - რამდენიმე სურათი ადგილობრივ მხატვრებისა - და ამის გამო მთელი ბელგია ფეხზე დადგა, აყაყანდა, აღშფოთდა და მოხუცი მეფე თითქმის ქვეყნის მოღალატე გამოვიდა. ნურავინ იფიქრებს, ვითომ ეროვნულ ხელოვნებას მარტო პატრიოტნი და არქეოლოგნი გამოჰქომაგებოდნენ. პირიქით, სხვებზე ხმამაღლა მდაბიო ხალხი ალაპარაკდა, მისმა სოციალისტ-დეპუტატებმა პარლამენტში შეკითხვაც კი შეიტანეს და საქვეყნოდ განაცხადეს საკუთარი გულისწყრომა და აღშფოთება. ასე უფრთხილდებიან და უვლიან ევროპიელნი თავიანთ სულიერ საუნჯესა და ეროვნულ შემოქმედებას.

რას ვაკეთებთ ჩვენ? როგორ ვუფრთხილდებით და როგორ ვაგროვებთ ჩვენს კულტურულ სიმდიდრეს, მამა-პაპათა ნაამაგარსა და ნაოფლარს? სამწუხაროდ და სავალალოდ, ჩვენც ეგვიპტელებისა და ასურელების ბედი მოგველის. თუ ვინმეს უნდა მათი წარსულისა და ისტორიის შესწავლა, პარიზს, ბერლინსა და ლონდონში უნდა წავიდეს. თუ მოინდომებს ვინმე ქართველ ერის ისტორიისა და ხელოვნების შესწავლას, ისევ უცხოეთს უნდა მიმართოს, ვინაიდან დიდი ნაწილი ჩვენი ხელოვნებისა უცხოეთშია გატანილი. თუ რამე დარჩა ჩვენში, ან უმნიშვნელოა, ან კიდევ ისეა გაბნეული, რომ იმათ ნახვასა და დათვალიერებას აუარებელი დრო და საშუალება უნდა. ყველაფერი მიაქვთ, რის წაღებაც კი შეიძლება, ზოგს ფულით, ზოგს ქურდულად და ზოგსაც ავაზაკურად. კულტურული ქურდობა ჩვენში ისეთ ჩვეულებრივ მოვლელად გადაიქცა, რომ თვითონ ჩვენ ხშირად ჩვენი პატივსაცემადაც კი მიგვაჩნია, როცა რომელიმე მოხეტიალე ავანტიურისტი აქედან რაიმე ძვირფასს განძს წაიღებს „საჩვენებლად“, „სახსოვრად“ და ჩვენი სახელის „გასაცნობად“. თვალ-მარგალიტი და ძვირფასი ნივთი რომ აღარ იკმარეს, ჩუქურთმებსა და არქიტექტურის ნაშთებს მიჰყვეს ხელი. მაგრამ წაღებას ვილა ჩივის! რაც დარჩა, ისიც გააოხრეს, გაატიალეს, წარყვნეს, მოსპეს და აღგავეს მათი ხსენება გულთა ჩვენთაგან. გაიხსენეთ თუნდ შესანიშნავი ფრესკული მხატვრობა და იმავე საფარისა, მცხეთისა, ალავერდისა და მრავალ სხვა მონასტრისა. სხვაგან ასეთ ნაშთს ისე უფრთხილდებიან, როგორ თვალის კაკალს, ჩვენში კი ჩვენმა განმანათლებლებმა მადლი დაგვდეს და გაჯითა და კირით წაგლისეს და წალესეს საუკეთესო ნიმუშები ჩვენი მხატვრობისა, ჩვენი სულიერ ავლადიდებისა და კულტურულ სიმდიდრისა.

მაგრამ ყველაფერს სხვებს ნუ დავაბრალებთ და ჩვენს უბედურებაში ბრალი ჩვენც დავიდოთ. ჩვენ რომ გვცოდნოდა ფასი ჩვენის წარსულისა და გვექონოდა ცოტაოდენი უნარი ჩვენი უფლების დაცვისა, სხვებს არ გავაოხრებინებდით და არ დავანებებდით არც საფარას, არც ახტალას, არც ბოდბეს და არც გატანილ სიმდიდრეს.

რაც წაიღეს, წავიდა და აღარ დაბრუნდება. თუ შნო და უნარი შეგვწევს, ის მაინც შევინარჩუნოთ რაც წაუღებელია, რაც დაგვრჩა და რაც ჯერჯერობით ისევ ჩვენს ხელშია. ჯერ კიდევ გვიან არ არის, და თუ ერს ერობა უნდა, თუ კიდევ აქვს სურვილი და უნარი თავის თავის შენახვისა, ძალა სიცოცხლისა და ცოტაოდენი ენერჯია, შეიძლება დარჩენილის შეგროვებაც, მისი შერჩენაც და პატრონობაც. შეგროვებასა და შერჩენას კი უნდა ფული და მუზეუმი.

ვინ უნდა ააშენოს ეს მუზეუმი?

ისევ ჩვენ უნდა ავაშენოთ ჩვენის მცირე უნართა და გამხდარი ჯიბით. სხვაგან ხაზინა ასეთ საქმეზე მილიონებს ხარჯავს, ჩვენ კი ჩვენვე დავიბეგროთ ჩვენი თავი და ერთი ეს დედაბოძიც შეუდგათ ჩვენს ეროვნულ კულტურას. მუზეუმს ისეთივე დიდი მნიშვნელობა აქვს ჩვენთვის, როგორც გიმნაზიას, რომელზედაც ერთ მილიონამდე დაიხარჯა, ან ქართულ თეატრს და რამდენიმე სკოლას. მისი მნიშვნელობა და სარგებლობა უხმო და უჩინარია, ვითარცა სარგებლობა თეატრისა, მხატვრობისა, მუსიკისა, ლიტერატურისა, სამშობლო ენისა და ყოველგვარ სულიერ შემოქმედებისა, მაგრამ იმისთვის, ვისაც კიდევ სწამს ჩვენი ეროვნულ სიცოცხლის უნარი და ჩვენი მომავალი, იგი ხილულიც არის, ასაწონიც და გასაზომიც, ამ შენობის აგებაში მთელმა ერმა უნდა მიიღოს მონაწილეობა, განურჩევლად კლასისა და წოდებისა, იმერისა და ამერისა, მდიდარისა და ღარიბისა. მოთავეობა ამ საქმისა ისევ წ.-კ. საზოგადოებამ იკისრა და შეაგროვა 12. 000 მანეთამდე, სარევიზიოს კომისიის აზრით, ამ თანხას შეიძლება მიემატოს ი. ჭავჭავაძის თანხა - 15. 000 მ. წ.-კ. საზოგადოებას კიდევ აქვს რამდენიმე ხელუხლებელი და გასესხებული თანხა. მაგალითად: სტამბის თანხა. (ფულად და წიგნებად) 6000 მ. და ზუბალაშვილისა (ზუბალაშვილების თანხმობით და იმ პირობით, რომ ამ ფულით აშენებულ ერთ დარბაზს დაერქვას შემომწირველის სახელი) 10. 000 მან. ამრიგად საზოგადოებამ შეიძლება ეხლავე გამოიღოს 40 – 45 ათასი მანეთი. გარდა ამისა აუცილებლად საჭიროა აღებულ იქმნეს ოფიციალური ნებართვა რამდენიმე წლით შეწირულებათა შეგროვებისა მთელ კავკასიაში, რითაც ყოველ ქალაქს, ბანკს და სხვაგვარ დაწესებულებას საშუალება მიეცემა, განსაზღვრული თანხა გადასდოს ამ საქმისათვის. ოფიციალურად ამ საქმეს წ. კ. საზოგადოების გამგეობა უნდა გაუძღვეს, ფაქტიურად კი მან უნდა მიიწვიოს და ჩარიოს ამ საქმეში თავდა-აზნაურობაც, ბანკებიც და სხვანიც. ერთის სიტყვით, ამ საქმის ორგანიზაციას კარგი დრო და კარგი შრომა სჭირია, თუ წ. კ. საზოგადოების გამგეობამ მოახერხა და ყველას ჩაუნერგა გულში და სულში სიყვარული ამ საქმისადმი და სურვილი მისის განხორციელებისა, ამ საქმესაც მოვერევით და შვიდ-რვა წელიწადში ბინას გავუჩენთ ერის უპატრონოთ დაფანტულსა და დაქსაქსულ ერის სიმდიდრეს. დროებით მუზეუმის გადატანა ილია ჭავჭავაძის სახლში და 12. 000 მანეთის დახარჯვა დიდი შეცდომა იქნება. დიდი ხანია ქართული გიმნაზია ეპატიჟება წ.-კ. საზოგადოების მუზეუმსა და ბიბლიოთეკას. თუ საჭიროა სადმე დროებით გადატანა, ისევ გიმნაზიის უფასო და მშვენიერი შენობა სჯობია შორეულ და უხერხულ ჭავჭავაძისეულ სახლს.

მიხეილ ჯავახიშვილი

ტექსტის ციფრული ვერსია მოამზადა:

ედგარ ბრუტიანმა

06.06.2021